

۱۳۷۶/۱۹
۹۵/۱۳/۱۳

طراحی شهری، فضا و جامعه

تألیف

دکتر علی مدنی پور

ترجمه

دکتر بهناز امین زاده

عضو هیأت علمی دانشکده شهرسازی - دانشگاه تهران

مهندس راضیه رضاییگی ثانی

شماره مسلسل ۸۹۶۲

شماره انتشار ۳۷۹۳

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی
اددشت
یادداشت
رصوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده‌بندی کنگر
رده‌بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

مدنی‌پور، علی، ۱۳۳۳ - Madani Pour, Ali
طراحی شهری، فضا و جامعه / تألیف علی مدنی‌پور؛ ترجمه بهناز امین‌زاده،
راضیه رضایی‌نایی.
تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۵.
۳۳۴ ص: مصور.
انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۷۹۳.
978-964-03-7037-7
فیبا
عنوان اصلی: Urban Design, Space and Society.
کتابنامه.
شهرسازی
فضا در معماری
سیاست شهری
امین‌زاده، بهناز، ۱۳۳۴ - مترجم
رضایی‌نایی، راضیه، ۱۳۶۵ - مترجم
دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
۳۹۵ ۱۶۵/۵/م۴ط۴ HT
۳۰۷/۶۱۶
۳۵۲۱

بهنام‌دین علی نایر انتشارات دانشگاه تهران- ۱۳۹۵

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، رونویسی در مایک‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌گردد و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN: 978-964-03-7037-7

9 789640 370377

عنوان: طراحی شهری، فضا و جامعه

تألیف: دکتر علی مدنی‌پور

ترجمه: دکتر بهناز امین‌زاده- مهندس راضیه رضایی‌نایی

ویرایش ادبی: سپیده دبیریان

نویت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب یا مترجمان است»

بها: ۲۰۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست مطالب

۱.....	فصل اول: در مورد طراحی شهری
۲.....	تحلیل ماهیت طراحی شهری
۴.....	پاسخ به چالش‌های ناشی از تغییرات شهری
۸.....	رویکردی - اجتماعی - فضایی به طراحی شهری
۱۱.....	فصل دوم: شکل‌های محیط شهری
۱۲.....	تحلیل متنی: «طراحی» و «شهری»
۱۶.....	تحلیل فنی: طراحان شهر چه کارهایی انجام می‌دهند؟
۲۱.....	تحلیل رابطه‌ای: از تقسیم کار رقابت تا بیان رشته‌ای بودن
۲۷.....	تجزیه و تحلیل عملکردی: نقش‌های طراحی شهری
۳۰.....	تحلیل زمینه‌ای: طراحی شهری به عنوان تداوم چندبعدی و زمینه‌مند
۳۴.....	تحلیل تشخیصی: طراحی شهری و مشکلات شهری
۴۱.....	فصل سوم: در جست‌وجوی شهری منظم
۴۲.....	دوره اول: تشکیل و سازماندهی شهر قرون وسطایی
۴۷.....	دوره دوم: سازماندهی شهر انقلابی
۵۵.....	دوره سوم: سازماندهی کلان‌شهر مدرن
۶۷.....	دوره چهارم: سازماندهی شهرسازی جهانی
۶۸.....	نتیجه‌گیری
۶۹.....	فصل چهارم: شهرسازی ارتباط‌دهنده
۶۹.....	ابزارهای فضایی برای پیوند اجتماعی
۷۲.....	از خیابان‌ها به جاده‌ها و بازگشت
۷۷.....	خیابان: ستون فقرات تجربه شهری جدید

۸۰	خیابان: ابزاری برای بازآفرینی شهری و برنامه‌ریزی راهبردی
۸۳	خیابان: مکانی برای نمایش و هیجان
۸۶	وسایل ارتباطی دیجیتال و فضای شهری
۸۹	طراحی شهری: اتصال‌دهنده گسیختگی‌های فضایی
۹۳	پیوستگی محتمل
۹۶	نتیجه‌گیری

۹۹	فصل پنجم: شهرسازی بازآفرین
۱۰۰	یک سیاره شهری: رشد بی‌قرار تراکم شهری
۱۰۲	جهانی شدن و تغییر اقتصاد شهری
۱۰۶	شهرها در چرخه‌ها، بسته و سوند
۱۰۹	طراحی شهری به‌عنوان حشر خدای ناپذیر اقتصاد
۱۱۴	بازآفرینی از طریق ایجاد رقابت
۱۱۵	بازآفرینی از طریق تخریب ابداعي
۱۲۲	شکل‌دهی به خوشه‌های بازآفرین
۱۲۵	خوشه‌های علم و فناوری
۱۳۰	محله‌های فرهنگی
۱۳۴	نتیجه‌گیری

۱۳۷	فصل ششم: شهرسازی فراگیر
۱۳۷	سازماندهی عملکردی فضای شهری: از تفکیک تا اختلاط کاربری‌ها
۱۴۰	تقسیم کار و گسیختگی اجتماعی
۱۴۲	تقسیم کار فضایی
۱۴۵	کاربری‌های مختلط و یکپارچگی اجتماعی
۱۴۷	سازماندهی اجتماعی فضا: محله به‌عنوان واحد فضای شهری
۱۵۰	زندگی جدا از هم: تفکیک اجتماعی و گتوسازی
۱۵۴	زندگی در کنار یکدیگر: اختلاط اجتماعی و اعیانی‌سازی
۱۵۷	مکان‌های فراگیر
۱۶۱	فرایندهای فراگیر

نتیجه‌گیری ۱۶۴

فصل هفتم: شهرسازی اکولوژیکی ۱۶۷

ردپای گذشته: قطع ارتباط با دنیای طبیعی و اجتماعی ۱۶۸

از فتح تا نگرانی ۱۷۰

محدود کردن رد پا ۱۷۳

حفاظت از محیط زیست ۱۷۹

ساختن شهرهای فشرده، متراکم و با کاربری‌های مختلط ۱۸۴

افزایش سطح و ایجاد پیوند میان فضاهای سبز ۱۸۹

نمونه‌های متقدم شهرنویسی شهری ۱۸۹

فضاهای باز مدرن ۱۹۲

بحران محیط زیستی و پیرامونهای سبز ۱۹۵

آب در شهر ۲۰۰

نتیجه‌گیری ۲۰۳

فصل هشتم: شهرسازی دموکراتیک ۲۰۵

فضای عمومی و حکمروایی شهری ۲۰۶

حریم‌ها و مرزها ۲۱۵

دسترسی به افراد: حباب‌ها و نقاب‌ها ۲۱۷

دسترسی به مکان‌ها: حصارها و دیوارها ۲۲۱

دسترسی به پشتیبانی و به رسمیت شناخته شدن: عضویت در گروه ۲۲۴

دسترسی به مبادلات: کانال‌های اطلاعاتی و ارتباطی ۲۲۷

دسترسی به منابع: قوانین و قراردادهای ۲۳۱

نتیجه‌گیری ۲۳۲

فصل نهم: شهرسازی معناگرا ۲۳۵

زیرساخت معنای عمومی ۲۳۵

مفهوم آزادی به مثابه حذف محدودیت‌ها ۲۴۳

آزادی منفی و فاصله فضایی ۲۴۵

۲۴۶	پیامدهای فضای منفی
۲۴۹	یک انگاره ترکیبی از آزادی
۲۵۱	آزادی ترکیبی، فضای سازنده
۲۵۳	طراحی شهری و مفهوم مکان
۲۶۲	نتیجه گیری

۲۶۳	فصل دهم: شهرسازی اجتماعی - فضایی: ارتباطها و گسستها
۲۶۳	ساختن شهرها
۲۶۵	جستجوی تازگی برای دستیابی به نظم اجتماعی- فضایی
۲۶۷	مفاهیم و ریشه ها
۲۷۲	ارتباطها و منظومه ها
۲۷۴	منظومه های ریشه دار
۲۷۹	منابع
۲۹۷	نمایه

مقدمه مترجمان

دانش طراحی شهری با تأکیدات، محورهای و گرایش‌های متفاوت و درهم‌تنیده‌ای مانند زیبایی‌شناسی، ابعاد اجتماعی و فرهنگی، جنبه‌های ادراکی و ویژگی‌های اکولوژیک، سابقه‌ای طولانی در شکل‌دهی به ارتباط بین محیط و انسان و خلق فضاهای باز برای استفاده از منافع عمومی جامعه داشته است. برای رشته‌ها و حرفه‌های مرتبط با طراحی محیط کالبدی، فضاهای عمومی شهر به‌عنوان قلمرو عمومی، نه تنها با اشیاء، ساختمان‌ها، فرم‌ها و فعالیت‌ها، بلکه با ارزش‌ها، ایده‌ها، قوانین و فرایندهای اجتماعی تعریف می‌شود؛ بنابراین مطالعه و تحلیل فضای شهری نیازمند یک نگرش چندوجهی است. این نوع نگاه و ابزار تغییرات محتوایی در دانش و اهمیت یافتن رویکردها و نظریه‌های بین‌رشته‌ای است.

امروزه، پژوهشگران بسیاری از حوزه‌های دانش، پاسخ سوالات پژوهشی خود را در مرز دانش‌های تخصصی طبقه‌بندی شده پیدا می‌کنند. معماری و شهرسازی و به‌طور کلی دانش طراحی محیط کالبدی نیز چنین تغییر محتوایی را تجربه می‌کند، زیرا مرزهای رشته‌ای با زیرشاخه‌های تخصصی خود بخصوص در حوزه علوم انسانی هم‌گرا در حال محو شدن است. با چنین رویکردی است که انزوای طراحی از مفاهیم و شناخت‌های اجتماعی فرهنگی و بومی و رویدادهای روزمره زندگی بخش مهمی از انتقادات معاصر را شکل می‌دهد و در نتیجه ماهیت مانند فضا و فضای اجتماعی، و انگاره مکان بیش از پیش در طراحی شهری اهمیت می‌یابد.

حل مسائل مربوط به فضاهای عمومی در شهرها در اغلب نظریه‌های شهرسازی که بر اهمیت محتوا تأکید دارند، در گرو ایجاد ارتباطی مستدل و منطقی بین عناصر شکل‌دهنده آن است. در علوم اجتماعی به‌ویژه جغرافیای شهری مطالعات فراوانی در مباحث مربوط به مفهوم فضا وجود دارد. ایده‌های متفاوتی از جمله مفهوم تولید و بازتولید فضای شهری که در حوزه اقتصاد سیاسی فضا مطرح می‌شود؛ فضای شهری دموکراتیک که آزادی‌خواهی و دموکراسی فزاینده اجتماعی آن را از ضروریات حیات مدنی تلقی می‌کند؛ و تأکید بر فضای شهری خلاق و پایدار، عمق جدیدی در مطالعات فضای شهری داده است.

این تلاش‌ها دانش مربوط به فضای شهری را گسترش داده است، ولی در عمل تأثیر چندانی بر اقدامات عملی طراحی نداشته خصوصاً در کشور ما که به‌رغم غنای فرهنگی و کالبدی فضاهای شهری در گذشته نه‌چندان دور، و انواع و کارکردهای متفاوت آن، هم‌اینک این فضاها بیشتر در جهت انفصال و ازهم‌گسیختگی نظم و انسجام اجتماعی عمل می‌کنند؛ نمونه آن تغییر در معنا و مفهوم «میدان» از کانونی برای انجام فعالیت‌های اجتماعی به یک گره ترافیکی و «راه» از یک فضای ارتباط‌دهنده بین دو مکان به فضای جداکننده دو بافت است. فضای شهری به‌عنوان عاملی فعال در فرایند شکل‌گیری

رویدادها و فعالیت‌هایی که درون آن اتفاق می‌افتد و نیز در ایجاد تمایزات یا وحدت اجتماعی، و جدایی‌گزینی‌ها یا پیوستگی‌های اجتماعی نقش مهمی دارد. تفکیک‌های اجتماعی و اعیانی‌سازی‌ها بازتابی از نمایش یک قدرت منحصربه‌فرد، مصلحت‌اندیشی‌ها و سلايق فردی مدیریتی است و نشان می‌دهد که بین سیاست‌گذارانی که این‌گونه پروژه‌های شهری را هدایت می‌کنند و واقعیات اجتماعی و شرایط اجتماعی آنهایی که از این فضاها استفاده می‌کنند، فاصله زیادی وجود دارد.

در این کتاب برای ایجاد پیوندی اصولی بین نظریه و عمل، مفاهیم اجتماعی/اقتصادی و کارکردهای فضای شهری در عرصه پیچیده و درهم‌تنیده خود بررسی می‌شود. دکتر مدنی‌پور، مؤلف محترم و استاد دانشگاه نیوکاسل انگلستان، در تحقیقات اخیر خود که با هزینه اتحادیه اروپا و با همکاری گروهی از راسر اروپا انجام گرفته، موضوعاتی چون اقتصاد دانش‌بنیان و یا محرومیت‌های اجتماعی و تأثیرات آن بر شهرسازی را مورد مذاقه قرار داده و در این کتاب بخش‌هایی از این تحقیقات را گزارش کرده است. انسان به‌ویژه در مورد ارتباط بین فرایندهای اجتماعی و اقتصادی، و نقش، کارکرد و تأثیر آن در ساختن شهرها، از مفهوم «فضای شهری»، به‌عنوان کلیدواژه‌ای مهم برای ایجاد گفت‌وگو بین مباحث اجتماعی و مسائل ساخته‌شده بهره می‌برد و به بررسی و تحلیل پرسش‌هایی می‌پردازد که موارد زیر از آن جمله‌اند:

چگونه جنبه‌های اجتماعی در تولید فضاهای شهری تأثیر می‌گذارند؟ چگونه فضا از طریق فرایندهای اقتصاد سیاسی تولید و بازتولید می‌شود؟ تأثیرات اجتماعی قطعیت‌نگری و محصول‌گرایی اقدامات شهرسازانه بر محتوا و کارکرد فضای شهر چیست؟ چگونه تکه‌تکه شدن‌های فضایی سبب گسیختگی‌های اجتماعی می‌شود؟ و بالاخره اینکه چگونه طراحی فضا می‌تواند به عاملی در تولید نابرابری‌ها و محرومیت‌های اجتماعی تبدیل شود؟

جایگاه طراحی شهری در کشاکش میان واقعیات اجتماعی، محیط طراحی کالبدی خوب از موضوعات اصلی کتاب است که در این مسیر به تحلیل نمونه‌ها و پروژه‌های طراحی فضای شهری پرداخته شده است. مؤلف محترم با رویکردی انتقادی و موشکافانه مباحث کلی خدمات شهرسازانه معاصر در مورد فضاهای شهری را که اتفاقاً در هسته بحث‌های مربوط به طراحی شهری کشور ما نیز هست، بررسی کرده است و با اعتقاد به اینکه پروژه‌های طراحی شهری - که بر ارزش‌های اقتصادی تکیه دارند- اساس ایجاد دغدغه‌های اجتماعی (جدایی‌گزینی‌ها، اعیانی‌سازی، و محرومیت‌های اجتماعی) است، به ابزارهای فضایی طراحی شهری برای پیوندهای اجتماعی و خوشه‌ها و منظومه‌های خلاق اشاره دارد.

تعاملات پیچیده نیروها در محیط شهری (طبیعی و کالبدی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، و نهادی) و در معرض دید قرار دادن این کنش‌ها و واکنش‌ها، ساختار فضای شهری را شکل داده، موجب

پویایی آن می‌شود. ایده‌های مربوط به فضا، مکان، حیات مدنی، شهر و شهروندان باید به شکلی مستمر بین دیدگاه‌های مادی و مفهومی، استدلالی و تجربه‌ای و در مقیاس‌های کلی و جزئی نوسان کنند و از منابع گوناگون ناشی شوند تا انگیزه برای رویکردی کل‌نگر ایجاد شود. موضوعات مورد بحث این کتاب، برخی به ساختارهای کالبدی و ظاهری، برخی به پایه‌های استدلالی و برخی دیگر به آزمون فرایندها و تجارب می‌پردازد و فراتر از محدوده‌های انحصاری رشته‌ها، یک زمینه مشترک مفهومی و واقعی را در ترکیب مفاهیم اجتماعی، اقتصادی و کالبدی فضای شهری ایجاد می‌کند. دانشی که از طراحی شهری در اینجا معرفی می‌شود، چارچوبی برای تحلیل‌های واقع‌گرایانه، توسعه فضای شهری و طراحی آن فراهم می‌کند.